

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню проблем забезпечення конкурентоспроможності підприємств галузі вагонобудування в Україні. Визначено тенденції розвитку даної галузі, вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на конкурентоспроможність вагонобудівних підприємств. Визначено найбільших виробників продукції вагонобудування в Україні. Проаналізовано структуру ринку в сфері вагонобудування. Проведено оцінку рівня конкурентоспроможності найбільших виробників даної продукції в Україні. З'ясовано всі переваги та недоліки підприємств вагонобудування. Встановлено, що головні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств вагонобудівної галузі України лежать в площині суттєвого зростання ролі держави у створенні попиту і пропозиції на продукти вагонобудування. Розроблено заходи з підвищення конкурентоспроможності даних підприємств в Україні.

Ключові слова: конкурентоспроможність, вагонобудування, економіка, конкурентні переваги, залізниця, підприємство.

Nizhenska Veronika, Velichko Liudmila

Dnipro National University named after Oles Gonchar

PROBLEMS OF PROVIDING COMPETITIVENESS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

Summary. Modern economic relations have identified the need for enterprises to find tools for intensifying development that can provide them with a high level of competitiveness. Particularly relevant is the study of the problems and prospects of the wagon industry, and the level of competitiveness of enterprises in this industry. Moreover, the development of the railway and the railway industry is an important element in the development of the Ukrainian economy. The main criteria for assessing the level of competitiveness of an enterprise are: determining the share of the enterprise in the overall market structure; production quality; reliability; qualification of staff; price; innovative development of the enterprise; marketing policy; reputation of the company; resource availability and use of the latest technologies in production. Studying and researching the competitiveness of wagon companies will help to form a general vision of the state and potential of the wagon industry in Ukraine. In the near future, sales of wagons made with new technologies, improved quality and increased comfort for passengers are expected. Today, Ukraine is one of the least competitive countries in the world, so, of course, the problem of improving the competitiveness of both domestic goods and the economy as a whole is today a top priority. The tendencies of development of the given industry, influence of external and internal factors on the competitiveness of the railway construction enterprises are determined. By far the largest manufacturers of railcar products in Ukraine. The structure of the market in the field of wagon building is analyzed. The level of competitiveness of the largest producers of these products in Ukraine was evaluated. All the advantages and disadvantages of wagon companies have been identified. It is established that the main directions of increasing the competitiveness of the enterprises of the railway industry of Ukraine lie in the plane of significant growth of the role of the state in creating the demand and supply for railcar products. Measures have been developed to increase the competitiveness of these enterprises in Ukraine.

Keywords: competitiveness, wagon building, economy, competitive advantages, railway, enterprise.

Постановка проблеми. Сучасні економічні відносини визначили необхідність пошуку підприємствами інструментів інтенсифікації розвитку, які здатні забезпечити їм високий рівень конкурентоспроможності. Особливо актуальним є дослідження проблем та перспектив розвитку галузі вагонобудування, і рівня конкурентоспроможності підприємств даної галузі, оскільки розвиток вагонобудування є важливим елементом розвитку економіки України. Основними критеріями оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства є: визначення частки підприємства в загальній структурі ринку, якість продукції, надійність, кваліфікація персоналу, ціна, інноваційний розвиток підприємства, маркетингова політика, репутація підприємства, ресурсозабезпеченість та використання новітніх технологій у виробництві. Вивчення та дослідження конкурентоспроможності підприємств вагонобудування дасть змогу сформуванню загального бачення стану та потенціалу ринку вагонобуду-

вання в Україні. В найближчому майбутньому передбачається зростання продажів вагонів, виготовлених за новими технологіями покращеної якості та підвищеного комфорту для пасажирів. Україна сьогодні є однією з найменш конкурентоспроможних країн світу, тому безумовно проблема підвищення конкурентоспроможності як вітчизняних товарів, так і економіки в цілому, сьогодні є першочерговим завданням.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Вагомий внесок у дослідження поняття «конкурентоспроможність», аналіз конкурентних переваг, вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на конкурентоспроможність підприємств та формування стратегії підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства зробили українські науковці. Проблема опанування стратегією управління конкурентоспроможністю підприємства є не тільки досить актуальною з точки зору важливості її розв'язання, але й достатньо новою в сфері існуючих теоретичних матеріалів

та запропонованих наукових концепцій. В цьому сенсі привертають увагу окремі роботи вітчизняних науковців, а саме: Г.Л. Азоева [1], О.П. Вашків [2], А.Е. Воронкової, О.С. Віханського [3], Ю.Б. Іванова [4], Г.І. Кіндрацької [6], А.Ю. Юданова [8], С.М. Клименко [7] та багато інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах політичної та економічної дестабілізації необхідно наділяти увагою промислові підприємства України, функціонування та розвиток яких є вагомим фактором підвищення рівня ВВП країни. Значна увага присвячена дослідженню проблем конкурентоспроможності підприємств промисловості України в галузі вагонобудування.

Метою статті є розробка заходів з підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі вагонобудування України. Для досягнення визначеної мети було вирішено наступні завдання: аналіз динаміки виробництва продукції вагонобудування за останні роки; оцінка структури ринку вагонобудування України; визначення основних підприємств-конкурентів в галузі вагонобудування та оцінка їх рівня конкурентоспроможності; дослідження проблем та перспектив розвитку конкурентоспроможності промислових підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вагонобудівна промисловість є досить перспективною галуззю, адже залізничний транспорт є одним з головних чинників розвитку економіки України. За обсягами вантажних перевезень українська залізниця займає четверте місце на Євразійському континенті. За статистикою залізниця є в 45 разів безпечнішою, ніж автомобіль.

Виробництво одного вагона підвищує ВВП країни на суму, що приблизно в 3,5 рази більша від ціни самого вагона. Таким чином, якщо вагон у середньому коштує \$ 50 тис., то його виробництво збільшує внутрішній валовий продукт України на \$ 175 тис. Якщо помножити цю цифру на

15 тис., це дасть підвищення ВВП України на \$ 2,6 млрд, або на 2,5%. Отже, стимулювання вітчизняного вагонобудування є важливим фактором у зростанні національної економіки» [9].

Вже третій рік поспіль вагонобудівна галузь України демонструє позитивну динаміку зростання (рис. 1).

Можемо відзначити, що попит на пасажирські вагони збільшується, обсяги пасажиропотоку і вимоги щодо роботи вагонів зростають. В найближчому майбутньому передбачається зростання продажів вагонів, виготовлених за новими технологіями, покращеної якості та підвищеного комфорту для пасажирів. Іноземні підприємства все наполегливіше намагаються проникнути на український ринок з недорогими моделями пасажирських та вантажних вагонів. Ці тенденції породжують конкуренцію вітчизняних та іноземних підприємств-виробників галузі вагонобудування, а дана галузь помітно зростає.

Близько 70% вагонів використали свій ресурс та вимагають негайної заміни. В Україні тривалий час не надавали значення розвитку власних підприємств з виробництва пасажирських та вантажних вагонів. На сьогоднішній день в Україні є кілька підприємств, які виготовляють подібну продукцію, але конкурувати з іноземними підприємствами можуть лише за ціною. Але варто відзначити, що половина виготовлених вантажних вагонів успішно експортується в різні країни світу.

Найбільшими виробниками в галузі вагонобудування в Україні є: ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод», ПАТ «Азовмаш», ПАТ «Дніпровагонмаш», ТОВ «Шполянський завод запасних частин «Метровагонмаш».

Значною мірою охарактеризувати конкурентоспроможність підприємств здатний аналіз структури виробництва та збуту продукції на ринку, а також визначення частки кожного підприємства в структурі ринку (рис. 2).

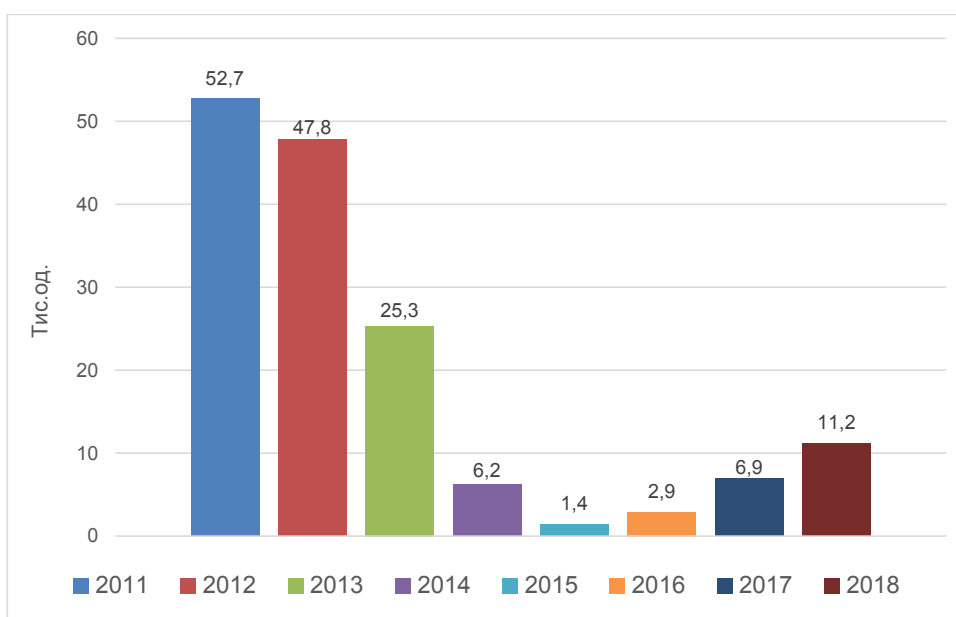

Рис. 1. Динаміка виробництва вантажних вагонів та вагонів-платформ в Україні за 2011-2018 роки

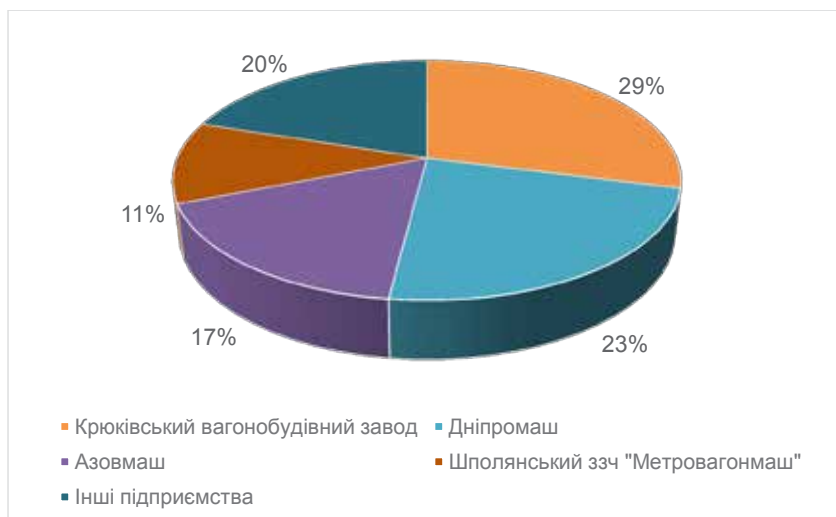

Рис. 2. Структура ринку в сфері вагонобудування за 2018 рік

Джерело: побудовано авторами на основі [10]

За результатами дослідження встановлено, що найбільшу частку в структурі ринку галузі вагонобудування України за 2018 рік складає ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» – 29%, тоді як найменшу частку має ТОВ «Шполянський завод запасних частин «Метровагонмаш» – 11%. Враховуючи частку ринку, як один з критеріїв визначення конкурентоспроможності підприємства, доведено, що найвищий рівень конкурентоспроможності має підприємство «Крюківський вагонобудівний завод», а найнижчий – «Шполянський завод запасних частин «Метровагонмаш».

Досліджуючи проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємств галузі вагонобудування України проведено оцінку конкурентоспроможності найбільших виробників в даній галузі на основі методу балів за п'ятибальною шкалою (табл. 1).

З'ясовано, що ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» є найбільш конкурентоспроможним підприємством в Україні в даній галузі, тоді як ПАТ «Азовмаш» має найнижчі показники майже за всіма факторами конкурентоспроможності.

Визначивши фактори конкурентоспроможності було побудовано багатофакторний конкурентоспроможності, на якому графічно відображено всі переваги та недоліки підприємств галузі вагонобудування України (рис. 3).

За результатами проведеного дослідження встановлено, що найбільший рівень конкурентоспроможності в даній галузі має ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод», оскільки дане підприємство має найвищий бал за такими показниками як: охоплення ринку, якість, маркетинг, ресурсозабезпеченість та використання технологій. ПАТ «Дніпровагонмаш» та ТОВ «Шполянський завод запасних частин «Метровагонмаш» розділили друге місце за рівнем конкурентоспроможності, тому їм варто

проділити увагу таким факторам, як: використання прогресивних технологій у виробництві; маркетингове забезпечення; наявність інновацій; ресурсозабезпеченість та ін. І найгірше становище за рівнем конкурентоспроможності має ПАТ «Азовмаш», тому даному підприємству необхідно переглянути повністю виробничу, збутову та інноваційну політику.

Основними проблемами, які є перешкодою в підвищенні рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, є, передусім техніко-технологічна відсталість підприємств від іноземних і наявність несприятливого бізнес-клімату в державі. Україна сьогодні є однією з найменш конкурентоспроможних країн світу, тому безумовно проблема підвищення конкурентоспроможності як вітчизняних товарів, так і економіки в цілому, сьогодні є першочерговим завданням [2, с. 139].

Погіршується ситуація значним моральним та фізичним зносом виробничого обладнання промислових підприємств України, що гальмує процес виробництва високоякісної продукції, яка повинна відповідати світовим стандартам якості

Таблиця 1

Оцінка рівня конкурентоспроможності підприємств галузі вагонобудування

Фактори конкурентоспроможності	ТОВ «ШЗЗЧ»	ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод»	ПАТ «Азовмаш»	ПАТ «Дніпровагонмаш»
Охоплення ринку	4	5	3	4
Надійність	4	4	3	4
Кваліфікація персоналу	5	5	5	5
Використання прогресивних технологій у виробництві	2	3	2	2
Ресурсозабезпеченість	2	4	1	3
Маркетингове забезпечення	2	4	1	2
Репутація	4	4	3	3
Наявність інновацій	2	2	2	2
Цінова політика	4	4	4	4
Якість продукції	4	5	4	4
РАЗОМ	33	40	28	33

Джерело: побудовано авторами на основі [7]

продукції. Також спостерігається низький рівень активності українських підприємств в галузі інновацій, їх інвестиційна привабливість є досить невисокою. Саме недостатнє запровадження новітніх технологій обумовлює низьку конкурентоспроможність багатьох видів продукції вітчизняних підприємств, в тому числі і пасажирських та вантажних вагонів. В даній області продовжують використовуватись витратні технології, які були характерними для радянської економіки, що у свою чергу призводить до збільшення ресурсоемності товарів та стає на перешкоді скороченню витрат виробництва та випуску продукції за новітніми технологіями [8, с. 294].

Крім того, низька конкурентоспроможність підприємства посилюється недостатньою кваліфікованих працівників. Через низький рівень заробітної плати молоді фахівці не мають бажання та ентузіазму працювати в даній сфері, а більшість досвідчених працівників вже досягли пенсійного віку. Втрачаючи кваліфікованих кадрів, які звільняються або виходять на пенсію підприємство не має можливості знайти їм заміну або підготувати нових, що призводить до виготовлення продукції низької якості.

До зовнішніх чинників відносяться: фінансово-кредитна політика, зовнішньоекономічна політика, політична ситуація в країні, податкова політика, науково-технічна та інноваційна політика, недостатній державний контроль за якістю продукції, антимонопольне законодавство, система заходів державної підтримки вітчизняного виробника, стан попиту і пропозиції на ринку і розвиток інфраструктури ринку, наявність конкурентів і стан конкуренції на ринку [6, с. 237].

До внутрішніх чинників відносять чинники на які підприємство самостійно здатне впливати, максимально використовуючи власні ресурси: збутова політика, фінансування наукових досліджень, розробка механізму швидкої реакції на зміну потреб замовників, модернізація і заміна зношеного устаткування, впровадження новітніх технологій та сучасних методів управління підприємством, проведення заходів, необхідних для впровадження системи якості «ISO» [1, с. 91].

Внутрішня політика уряду України є важливим фактором впливу на конкурентоспроможність підприємства. На нашу думку, повинна стосуватись зменшення податкового тиску, захисту вітчизняного товаровиробника в розслідуваннях стосовно антидемпінгу; вирішення питання стосовно повернення податку на додану вартість, забезпечення стабільності курсу національної валюти, дотримання міжнародних економічних стандартів, поліпшення бізнес-клімату в країні, створення всіх умов для залучення іноземного капіталу, вдосконалення нормативно-правової бази розвитку конкурентного середовища.

Українська економіка сьогодні особливо має потребу в потужному позитивному поштовху для економічного розвитку, який дозволив би їй вирватися з кризи, що продовжує поглинати

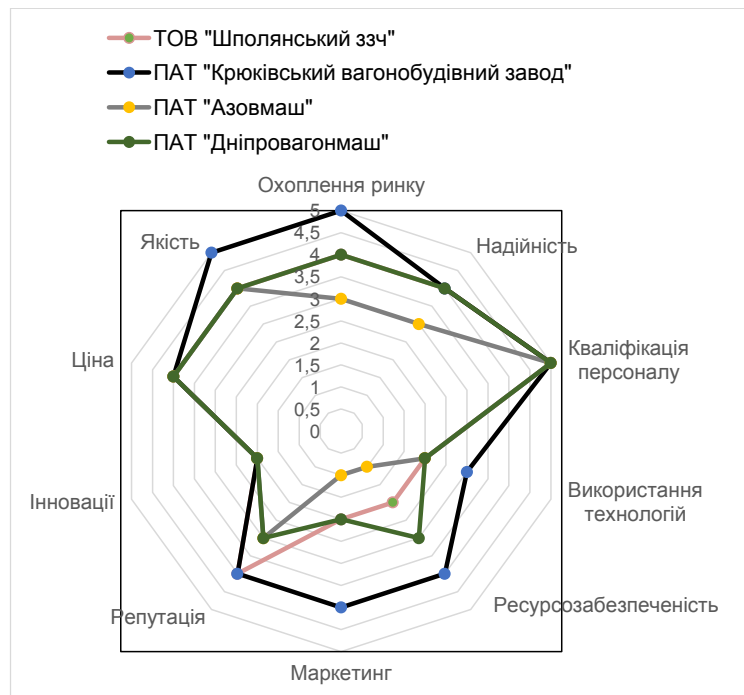

Рис. 3. Багатокутник конкурентоспроможності підприємств галузі вагонобудування

Джерело: побудовано авторами на основі [3]

її. Забезпечити такий імпульс можна тільки за рахунок впровадження вагомих стимулів для промислового виробництва в сфері вагонобудування, чого складно досягти при нинішній системі податкових пільг. Комплекс податкових стимулів в Україні сприяє а лише подальшому розширенню податкових пільг, а не розвитку економіки, що може закінчитися їх повною ліквідацією [5, с. 85].

Висновки. Таким чином, головні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств вагонобудівної галузі України, лежать в площині суттєвого зростання ролі держави у створенні попиту і пропозиції на продукти вагонобудування метрополітену: формування сучасних ринкових механізмів по створенню транспортної інфраструктури підземного транспорту; застосування різних фіскальних інструментів стимулювання промисловості, в тому числі, шляхом встановлення нормативних обмежень стосовно терміну експлуатації обладнання або використання відповідних технологій; впровадження за світовими стандартами способів захисту авторських прав на виготовлення продукції та технологій; компенсування значними об'ємами прямих трансфертів з бюджету на підтримку перспективних проектів (наприклад: виготовлення вагонів для осіб з обмеженими можливостями та ін.); забезпечення умов залучення інвестицій для вдосконалення виробничих процесів і підвищення конкурентоспроможності підприємств; підготовка кваліфікованих працівників, які відповідають вимогам міжнародного ринку праці; створення системи співпраці між сектором бізнесу та державою метою якої повинно стати поєднання комерційних інтересів бізнесу з рішенням загальнонаціональних завдань у сфері перевезень.

Список літератури:

1. Вашків О.П. Методичні аспекти оцінки та аналізу конкурентоспроможності підприємства. *Вісник ТНЕУ*. 2010. № 2. С. 88–95.
2. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. Москва : Центр экономики и маркетинга, 1996. 235 с.
3. Віханський О.С. Стратегическое управление : учебник. Москва : Гардарики, 1998. 296 с.
4. Іванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия : монографія. Харків : ХГЕУ, 2003. 349 с.
5. Кирчата І.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства в глобальному середовищі : монографія. Харків : ХНАДУ, 2009. 160 с.
6. Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент : навчальний посібник. Київ : Знання, 2006. 366 с.
7. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2006. 527 с.
8. Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика : учебное пособие. Москва : Гном-Пресс, 2000. 325 с.
9. Кулак О. Виробництво вагонів в Україні підвищить ВВП України на \$ 2,6 млрд. URL: <https://www.railinsider.com.ua/archives/6054> (дата звернення: 23.11.2019).
10. Вагонобудування в Україні – прогнози і надії металургів. URL: <https://railexpoua.com/novyny/vahonobudivannia-v-ukraini-prohnozy-i-nadii-metalurhiv/> (дата звернення: 16.11.2019).

References:

1. Vashkiv, O.P. (2010). *Metodychni aspekty otsinky ta analizu konkurentospro-mozhnosti pidpryyemstva* [Methodical aspects of enterprise competitiveness as-sessment and analysis]. *Visnyk TNEU*, no. 2, pp. 88–95.
2. Azoev, G.L. (1996). *Konkurentciya: analiz, strategiya i praktyka* [Competition: analysis, strategy and practice]. Moskva: Centr ekonomiky i marketynga, 235 p.
3. Vikhanskyi, O.S. (1998). *Strategichne upravlinnya* [Strategic Management]. Moskva: Gardarika, 296 p.
4. Ivanov, Y.B. (2003). *Konkurentospromozhnist' pidpryyemstva: otsinka, diagnostyka, strategiya* [Enterprise competitiveness: assessment, diagnostics, strategy]. Kharkiv: HGEU, 349 p.
5. Kyrchata, I.M. (2009). *Upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstva v global'nomu seredovyschi* [Management of enterprise competitiveness in the global environment-higher]. Kharkiv: HNADU, 160 p.
6. Kindrats'ka, G.I. (2006). *Strategichniyi menedzhment* [Strategic management]. Kyiv: Znannya, 366 p.
7. Klymenko, S.M. (2006). *Upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstva* [Management of enterprise competitiveness]. Kyiv: KNEU, 527 p.
8. Yudanov, A.Y. (2000). *Konkurentciya: teoriya i praktyka* [Competition: theory and practice]. Moskva: Gnom-Press, 325 p.
9. Kulak, O. (2019). *Vyrobnytstvo vagoniv v Ukraini pidvyschyť VVP Ukrainy na \$ 2,6 mlrd* [Wagon production in Ukraine will increase Ukraine's GDP by \$ 2.6 billion]. Available at: <https://www.railinsider.com.ua/archives/6054> (accessed 23 November 2019).
10. *Vagonobudivannya v Ukraini – prohnozy i nadii metalurgiv* (2018) [Wagon building in Ukraine – forecasts and hopes of metallurgists]. Available at: <https://railexpoua.com/novyny/vahonobudivannia-v-ukraini-prohnozy-i-nadii-metalurhiv/> (accessed 16 November 2019).